

Contact

Driemaandelijks magazine van de stichting ESDA

- 02 Redactioneel Melk goed voor elk?
- 03 Overdenking Van melk naar kaas
- 04 Relaties Het schoonheidsideaal van een melkwhite huid
- 06 Dialoog Het evangelie van Johannes: een bijzondere kijk op Jezus
- 08 Cultuur Gedachten over melk en vlees
- 09 Eropuit Op bezoek bij het melkmeisje
- 10 Bijbels gezien Baby op komst
- 12 Achtergrond Melk en honing en de God-factor
- 16 Voedsel voor de geest Vlees noch vis ... maar melk
- 18 Groen! De relatie tussen melk en milieu
- 20 ESDA Contactgegevens

Melk

Melk goed voor elk?

Lydia Lijkendijk

Afbeelding gegenereerd met AI

Intolerantie voor melk lijkt wel een besmettelijke ziekte. Ook ik ben er recent door getroffen. Dat wil zeggen, ik ben er misschien wel decennia geleden door getroffen, maar weet het pas sinds kort.

Het verklaart waarom ik overal ziek van word. En als ik zeg ‘overal’, dan overdrijf ik niet. Want melk zit in alles – zelfs in sinaasappelsap, lees vooral het etiket. Geen broodje oude kaas meer voor mij, dus, noch een stukje romige blauwe. Als je al die andere producten erbij optelt waar ik intolerant voor blijf (eieren, soja, linzen, pinda’s en gluten), rest mij niets anders meer dan mijzelf een weg te grazen door grote borden met sla. Maar ik mekker nergens over; ik vond geiten altijd al hele leuke beesten. Bovendien kan ik wél uitstekend tegen chips, pure hagelslag van een duur merk en Nimm2’s – zuurtjes die ze alleen verkopen bij onze Oosterburen en waar ik verzot op ben. We importeren ze met kilo’s tegelijk.

Uit mijn jeugd herinner ik me het figuurtje Joris Driepinter. Een manneke met een blozend gezicht en een petje dat namens het Nederlands Zuivelbureau het nuttigen van drie glazen melk per dag promootte. Iedere ‘boomer’ zal zich het kereltje wel herinneren, plus de filosofie die hij uitdroeg: melk is goed voor elk. Maar inmiddels weten we dat melk helemaal niet goed is voor elk; melk is bedoeld voor koeienbaby’s en niet persé geschikt voor menselijke consumptie – hoe jammer dat ook is voor het kaasplankje. Het is een tragisch toeval dat ‘kaas’ rijmt op ‘helaas’.

Van intolerantie voor melk en aanverwanten hadden mijn ouders nog nooit gehoord. Mijn vader haalde wekelijks verse melk bij een boer in de buurt. Melk met een vel. De uitstapjes naar ‘de boer’ van wie ik de naam nooit gehoord heb, waren een belevenis. Er liep een jongetje rond van mijn leeftijd, in een overall en op klompen. Jacob, heette hij. Hij zei niks, maar hij molk koeien en reed rond op een trekker.

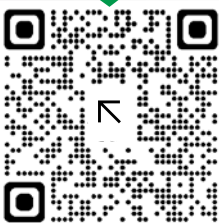
Er hing een agrarische geur op de deel van de boerderij, die grensde aan de keuken. Als ik er een glaasje ranja kreeg van de boerin, was het mét landelijk luchtje. Afkomstig van dampende lijven. De grote hoofden die eraan vastzaten keken me aan zonder enige blijk van herkenning, al kwam ik er ook elke week. Ondertussen kauwden ze maar door. Kalfjes heb ik er nooit gezien, maar die moeten er wel geweest zijn. Waar kwam anders die melk vandaan?

Zo komen we, naar aanleiding van het thema ‘melk’, moeiteloos terecht bij de problemen van de zuivelindustrie en het dierenwelzijn. Mij lijkt het, daarover gesproken, verreweg het beste als we massaal overgaan op de consumptie van gras, zonder tussenkomst van koeien. Is licht verteerbaar en handig voor je grasmat. En als je liever geen gras eet, maar wel bezorgd bent om je gazon, dan neem je gewoon een paar geiten. Zijn echt hele leuke beesten.

Meer lezen over melk? Sla dan gauw om.

Contact is een gratis uitgave van het Kerkgenootschap der Zevende-dags Adventisten **ESDA-Instituut** Amersfoortseweg 18, 3712 BC Huis ter Heide
Tel: 030 - 6934509 | Email: esda@adventist.nl | Web: www.esda-online.nl | Rabobank NL59 RABO 0155 9483 18
Woord van Hoop (ESDA België) Ernest Allardstraat 11, 1000 Brussel | Tel: 02-5113680 | ING Bank BE47 3100 1698 4180
Verantwoordelijke uitgever België Jeroen Tuinstra, Minimenstraat 61, 1000 Brussel **Hoofredacteur** Lydia Lijkendijk
Redactiesecretaris Joanne Balk-Geertlings **Redactie** Tom de Bruin, Reinder Bruinsma, Silbert Elizabeth, Bert Nab en Jeroen Tuinstra
Vaste medewerkers Edith Gams - gastschrijver, Marie Rahajaan - kunstsociologe en Glenn Ripassa - docent hbo **Vormgeving** Paul de Bruin
Foto omslag Afbeelding gegenereerd met AI **ISSN** 2542-548X **Druk** Van de Ridder - Nijkerk **Oplage** 2100 ex.

Scan mij

Giften

Contact wordt gerealiseerd mede dankzij jouw giften. Scan de QR-code hiernaast met je mobiel of tablet om je donatie voor Contact te geven aan Stichting ESDA-Instituut. Deze QR-code is tot april 2025 geldig.

Van melk naar kaas

Joanne Balk

Zoals wel vaker gebeurt met iets wat we niet meer uit ons dagelijks leven kunnen wegdenken, werd ook kaas per toeval ontdekt. Een fijn toeval, want ik eet best graag een boterham met kaas.

Melk werd lang geleden in runder- en kalverenmagen bewaard en vervoerd. Er waren nog geen kartonnen melkpakken of -flessen en je moest toch wat. Maar tijdens een transport werd de melk natuurlijk flink door elkaar geschud. De enzymen die van nature in de koeienmagen zitten, maakten de melk zuur en veranderde het in een vast gedeelte, de kaas, en een vloeibaar gedeelte, de wei. Ofwel, zo'n reis zorgde ervoor dat de melk in de schift ging. Sinds die ontdekking is het kaasmaakproces wel verfijnd en uitgebreid. In Nederland weten we daar alles van met onze zuivelindustrie.

Bewerkelijk

Maar vergis je niet, want het klinkt simpeler dan het is. Zeg maar gerust dat kaas maken flink bewerkelijk is. Onze vroegere overbuurman maakte zelf zijn kaas. Hij beschikte over een grote koele kelder, een ruimte die uitermate geschikt is voor het maken en bewaren van kaas. Tijdens een kaasmaakproces ging hij regelmatig 's nachts z'n bed uit om de kaas te keren en te coaten. Daar had hij ingenieuze apparaten voor, maar het bleef natuurlijk ook wel handwerk. De eindresultaten waren de moeite waard, maar de moeite houdt menig hobbyist tegen, zo begreep ik van hem.

Kaas in de Bijbel

Het woord 'melk' komt 48 keer in de Bijbel voor. Over 'kaas' staan er drie tekstgedeelten, waarvan twee in het Bijbelboek Samuel, namelijk 1 Samuel 17:17-18 en 2 Samuel 17:27-29. De andere staat in Job 10:10, waar het gaat over de zorg waarmee we door God gevormd zijn en omringd worden. Als Job zegt dat God hem als melk heeft uitgegoten en als kaas heeft doen stremmen, dan duidt dat op Gods aandacht, zorg, geduld en liefde. Net zoals mijn vroegere buurman voor zijn kaas, is God er ook bij nacht en ontij voor ons. Zorgt Hij voor ons en wil Hij het beste uit ons halen. Wij zijn het in zijn ogen allemaal waard. Hoe bewerkelijk we soms ook kunnen zijn.

Zorg voor elkaar

De teksten in Samuel gaan over bevoorrading. God gebruikt soms de meest onwaarschijnlijke middelen om voor zijn volk te zorgen. Toen David moest vluchten vanwege het conflict binnen zijn eigen familie, kreeg hij steun van mensen van buitenaf. De loyaliteit en vrijgevigheid van mensen als Sobi, Machir en Barzillai benadrukken het belang van steun in tijden van crisis. Zij zorgden voor dekens, kookgerei en voedsel. Waaronder boter en kaas van schapen en geiten. 'Want, zeiden ze, u allen zult in de woestijn wel uitgeput zijn geraakt en hongerig en dorstig.'

*God is er ook
bij nacht en
ontij voor ons*

Uiteindelijk gaat 2 Samuel 17:27-29 over de betekenis van vrijgevigheid, empathie en gemeenschappelijke zorg. De tekst vestigt onze blik op het aandacht hebben voor anderen en wat zij nodig hebben. En om waar mogelijk een helpende hand te bieden. Door onze acties kunnen we bijdragen aan het opbouwen van een meer zorgzame samenleving, waarin iedereen zich gewaardeerd en ondersteund voelt. Zo doen we wat God ons opdraagt.

3

overdenking

Beeld: barmalini/
Shutterstock.com

Het schoonheidsideaal van Glenn Ripassa *een melkwitte huid*

Jaren geleden was ik op vakantie in Indonesië. Samen met mijn neef maakte ik een reis door Java op de motor. Het viel mij op dat hij altijd een zomerjasje met lange mouwen droeg, hoe warm het ook was. Ik zat achterop met een T-shirt aan. Op een gegeven moment vroeg ik hem waarom hij altijd een jas aan had in de warmte. Hij antwoordde: 'Ik wil niet donkerder worden. Mensen met een lichte huidskleur kunnen een betere baan krijgen.' Ik was perplex en vertelde hem dat mensen in Europa er juist alles aan doen om een donkere huidskleur te krijgen, en daarvoor soms uren in de zon liggen.

In sommige landen heeft de koloniale geschiedenis bijgedragen aan het internaliseren van westerse schoonheidsidealen. De koloniale machthebbers hadden vaak een lichtere huid, wat leidde tot de associatie dat een lichte huid macht of superioriteit heeft. In veel culturen geldt nog steeds dat een melkwitte huid betekent dat iemand niet buiten hoeft te werken en dus een hoger inkomen of een betere maatschappelijke positie heeft. De markt voor huidverlichtingsproducten is enorm, vooral in Azië en Afrika.

Advertenties en marketingcampagnes suggereren dat een lichtere huid leidt tot succes en geluk, wat de vraag naar deze producten verder stimuleert. Het gebruik van schadelijke huidverlichtingsproducten kan leiden tot ernstige huidproblemen. Ook kan de constante druk om er op een bepaalde manier uit te moeten zien, en het gevoel hier niet aan te kunnen voldoen, leiden tot angst, depressies en een vertekend zelfbeeld.

Wat zegt de Bijbel?

Welk schoonheidsideaal hanteert God? In 1 Samuel 16:7 staat: ‘Maar de Heer zei tegen Samuel: “Ga niet af op zijn voorkomen en zijn rijzige gestalte. Ik heb hem afgewezen. Het gaat niet om wat de mens ziet: de mens kijkt naar het uiterlijk, maar de Heer kijkt naar het hart.”’ God oordeelt op basis van het hart en de innerlijke kwaliteiten van een persoon. Zoals je wel vaker hoort: ware schoonheid komt van binnenuit.

1 Petrus 3: 3-4 moedigt vrouwen aan om de nadruk te leggen op innerlijke schoonheid en op het belang van een zacht en een rustig karakter. ‘Uw schoonheid moet niet gelegen zijn in uiterlijkheden zoals kunstig gevlochten haar, gouden sieraden of elegante kleding, maar in wat verborgen ligt in uw hart, in een zacht en stil gemoed. Dat is een onverganke-lijk sieraad dat God kostbaar acht.’

Ook voor mannen

En ook de man moet zich richten op innerlijke kwaliteiten. 1 Timoteüs 4:8 zegt: ‘Oefening van het lichaam heeft wel enig nut, maar het nut van een vroom leven is grenze-loos, omdat het een belofte inhoudt voor dit leven en het leven dat komen zal.’ Niet alleen lichamelijke gezondheid is belangrijk, maar vooral geestelijke gezondheid en vroomheid zijn dat.

In Titus 2:6-8 staat: ‘Roep ook jonge mannen op in alles ingetogen te zijn. Geef zelf met goede daden het voorbeeld, laat je leer zuiver en waardig zijn, en verkondig de heilzame, onbetwistbare boodschap, zodat onze tegenstanders beschaamd staan en niets kwaads over ons kunnen zeggen.’

Mannen worden aangemoedigd om ingetogen te zijn, een goed voorbeeld te geven, oprecht en serieus te zijn, en een betrouwbare boodschap uit te dragen. Dit benadrukt de waarde van innerlijke integriteit en deugdzzaamheid.

Wereldse verwachtingen

Als je dit allemaal leest, dan kun je ook angstig en depressief worden. Hoe kun je voldoen aan de waarden die God stelt? Deze wereld verwacht vaak dat je je juist tegenovergesteld gedraagt aan wat in de Bijbel beschreven staat. Opkomen voor jezelf, jezelf centraal stellen, doen wat jij wilt en belangrijk vindt, zijn wereldse waarden die heel belangrijk worden gevonden. Als je je niet zo gedraagt, maak je minder kans om succesvol te zijn.

Wat vraagt God van jou?

In de Bijbel laat God jou zien wat Hij van jou verlangt. Jezus leefde volgens de Bijbel een leven van liefde, dienstbaarheid en opoffering. Jezus stelde God centraal en handelde altijd naar zijn wil.

In de Bijbel laat God jou zien wat Hij van jou verlangt

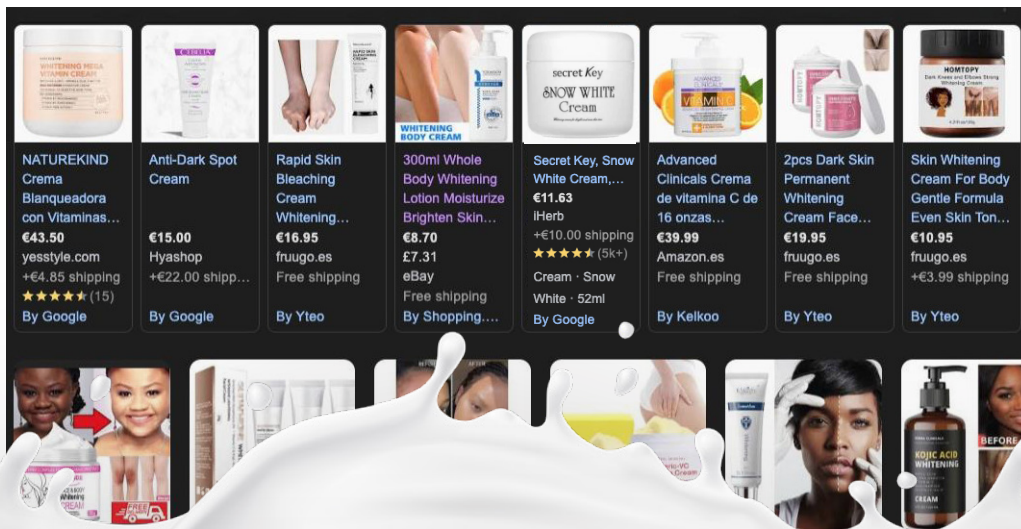
Van Hem kun je nederigheid, geduld, vergevingsgezindheid en onvoorwaardelijke liefde leren. Om meer op Jezus te lijken, kun jij je richten op het dienen van anderen, vergeven als jou iets pijnlijks is aangedaan, eerlijk zijn en je geloof verdiepen door gebed en Bijbelstudie. Door de Bijbel te lezen, leer je God steeds beter kennen en leer je een leven te leiden dat Gods liefde weerspiegelt.

Kracht van het gebed

Gebed stelt jou in staat om een diepere relatie met God op te bouwen en tijdens het gebed kun je nadenken over Bijbelse principes en hoe deze van toepassing zijn op jouw dagelijks leven. Gebed heeft de kracht om je innerlijk te veranderen. Gebed geeft je de kracht en wijsheid om volgens Bijbelse waarden te handelen, zelfs in moeilijke situaties. En gebed helpt je om een houding van dankbaarheid en vertrouwen te ontwikkelen in jouw Schepper en Verlosser.

Schermafbeelding/
Google zoekresultaat
‘huidverlichtingscrème’

Het **evangelie** van Silbert Elizabeth **Johannes:**

een bijzondere kijk op Jezus

Het evangelie van Johannes is het vierde evangelie in het Nieuwe Testament en vertelt op een unieke manier over Jezus. Terwijl de andere evangeliën (Matteüs, Marcus en Lucas) vaak dezelfde verhalen delen, geeft Johannes een diepere en meer spirituele kijk op Jezus en zijn lessen.

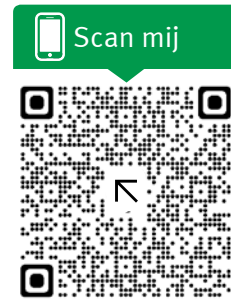
Het evangelie legt de nadruk op persoonlijke gesprekken tussen Jezus en anderen, wat de boodschap intiemer maakt, en meer reflectief. Johannes schreef dit evangelie, geleid door de heilige Geest. Hij was een instrument van God en door zijn woorden komen veel belangrijke thema's aan bod. Een interessant thema om te verkennen, is het idee van 'melk' als symbool voor spirituele voeding en groei. Hoewel het woord 'melk' zelf niet voorkomt in het evangelie van Johannes, kunnen we het concept afleiden uit verschillende passages die spreken over spirituele voeding en het ontvangen van Gods Woord.

De melk van het Woord

Eén van die passages is Johannes 6:35, waarin Jezus zegt: 'Ik ben het brood dat leven geeft. Wie bij Mij komt zal geen honger meer hebben, en wie in Mij gelooft zal nooit meer dorst hebben.' Dit vers benadrukt dat spirituele voeding essentieel is voor het leven. Melk, als symbool voor basisvoeding, kan vergeleken worden met de basisprincipes van het geloof die nieuwe gelovigen voeden. Net zoals melk de eerste voeding is voor een baby, zo zijn de fundamentele waarheden van het evangelie de eerste geestelijke voeding voor nieuwe christenen.

Beeld: Peopleimages.com
Yuri A/shutterstock.com

Beeld: Marc Bruxelle/
shutterstock.com

Jezus, de bron van levend water

Het idee van voeding zien we ook terug in andere delen van het evangelie van Johannes. Bijvoorbeeld in Johannes 4:13-14, waar Jezus praat met een Samaritaanse vrouw bij een waterput. Jezus zegt: 'Iedereen die dit water drinkt zal weer dorst krijgen, maar wie het water drinkt dat Ik hem geef, zal nooit meer dorst krijgen.' Hoewel de tekst over water spreekt in plaats van melk, blijft het idee van spirituele voeding hetzelfde. Water en melk zijn beide nodig voor het leven, en Jezus zegt dat Hij de bron is van eeuwige vervulling die verder gaat dan fysieke behoeften. Deze gedachte leidt ons naar het belang van geestelijke groei.

*De lessen van Jezus
zijn als melk voor
de geestelijke groei
van gelovigen*

Geestelijke groei

In 1 Petrus 2:2 staat: 'Verlang als pasgeboren baby's naar de zuivere melk van het woord, zodat je daardoor groeit en je redding bereikt.' Dit idee kunnen we ook toepassen op het evangelie van Johannes. De lessen van Jezus zijn als melk voor de geestelijke groei van gelovigen. Johannes benadrukt dat geloof in Jezus als Zoon van God en bron van eeuwig leven belangrijk is. Dit geloof is de melk die gelovigen voedt en helpt groeien in

hun relatie met God. Dit alles wordt onderbouwd door een belangrijk element in het evangelie van Johannes: de incarnatie. Dat is de menswording van Jezus.

God werd mens

De incarnatie, beschreven in Johannes 1:14, is een cruciaal element: 'Het Woord is mens geworden en heeft onder ons gewoond ...' Dit is een kernpunt van de christelijke leer. Deze incarnatie biedt de diepste spirituele voeding, want door Jezus' leven, dood en opstanding krijgen gelovigen toegang tot de volle waarheid en genade van God.

Het belang van geestelijke melk

Jezus wordt gepresenteerd als de bron van leven, water en geestelijke voeding, essentieel voor de groei en het welzijn van zijn volgelingen. Net zoals melk essentieel is voor het fysieke leven van een kind, zo zijn het woord en de waarheid van Christus essentieel voor het spirituele leven van een gelovige. Het evangelie van Johannes nodigt ons uit om dieper te drinken van deze geestelijke melk, om te groeien in geloof en kennis van de Zoon van God.

Dialogo

Dit kwartaal bekijken we: **het evangelie van Johannes**. We zullen zien hoe dit Bijbelboek God op een bijzondere manier beschrijft. Ik wens u veel zegen toe bij het bestuderen van Gods Woord.

Bestel *Dialogo* via: www.servicecentrum-adventist.nl. Prijs excl. verzendkosten € 17,50.

Gedachten over melk en vlees

Paul Daniëls

In zowel het Oude als het Nieuwe Testament staan regels voor het nuttigen van melk en vlees. Wanneer de Almachtige iets zegt in de Schriften en dat tot drie keer toe herhaalt, is het echt van belang. 'Je mag het bokje niet koken in de melk van de moeder' (Exodus 23:19; 34:26; Deuteronomium 14:21). Het Jodendom heeft daardoor een gescheiden huishouden van melk en vlees. Is dat wat God bedoeld heeft? Het antwoord is volmondig 'Nee'.

Kijk alleen maar naar wat Abraham zijn bijzondere bezoekers (Genesis 18:1-2) voorschotelde, of we hier nu te maken hebben met de Heer zelf of een aantal heren. 'Hij haalde boter en melk, nam het gebraden kalf en zette alles aan zijn gasten voor' (Genesis 18:8). De bezoekers waren geen Joden, anders waren deze echt wel beledigd geweest. Het is Bijbels gezien dus niet correct om te veronderstellen dat we geen vleespro-

ze in diezelfde melk gaan te koken. Het gaat dus helemaal niet om het samen consumeren van vlees en melk.

De voorschriften van de Almachtige leiden niet tot wreedheid en grofheid maar tot verfijning en gevoeligheid. Het specifieke voorschrift uit Deuteronomium heeft voor ogen dat je de wet correct gebruikt. Van belang is ook de context van de voorschriften die God aan het volk geeft.

Houd bij wat je eet of drinkt rekening met de ander

ducten mogen eten in combinatie met melkproducten. Wel is het medisch bewezen dat het gezonder is om een aantal uren je maag de tijd te geven om eerst het ene en dan het andere te verwerken. Er is dus wel iets waardevols in deze Joodse werkwijze.

Ethiek

Deze wet, over het bokje en de melk van zijn moeder, heeft alles te maken met ethiek. Het koken van een jong dier in de melk van de moeder is een gruwelijke gedachte en onsmakelijk. Het is dus een ethische wet om te beseffen dat melk voor jonge dieren, wat leven inhoudt, niet gebruikt mag worden door

Nieuwe Testament

In het Nieuwe Testament spreekt Paulus in een heel andere context over melk en vlees. Zo blijkt Paulus, als het over het eten van vlees gaat, geen vegetariër te zijn. Maar als het eten van vlees voor anderen bij wie hij aan tafel zit een probleem is, dan zegt hij: 'Als ik dus door vlees te eten mijn broeder of zuster ten val breng, wil ik het nooit ofte nimmer meer eten; dan breng ik hen niet ten val' (1 Korintiërs 8:13). Hij gaat nog een stapje verder als het gaat om vlees dat in de vleeshal te koop is. Mogelijk is dit vlees aan de goden gewijd geweest. Maak daar echter geen probleem van, eet gerust wat je voorgezet wordt. 'Maar wanneer iemand u er dan op wijst dat u vlees eet dat aan zijn goden is gewijd, laat het dan omwille van hem staan. Houd rekening met het geweten' (1 Korintiërs 10:28).

Respect en eerbied

Het consumeren van melk en vlees komt in het Oude en Nieuwe Testament op verschillende manieren aan de orde. In alle gevallen speelt er een ethisch aspect mee. Bij de interpretatie van de regels in de Bijbel spelen respect en eerbied voor de schepping, bij zowel mens als dier, dus een belangrijke rol.

Afbeelding gegenereerd met AI

Op bezoek *bij* het melkmeisje

Edith Garms

In de eregalerij van het Rijksmuseum kom ik haar tegen: *het melkmeisje*, geschilderd door Johannes Vermeer. Ons land wordt vaak geassocieerd met Rembrandt en Cruyff, maar Vermeer was ook een buitengewoon begaafde landgenoot.

Kijkend naar dit iconische schilderij, raak ik opnieuw onder de indruk van dit meesterwerk: de melk, die uit de kan gegoten wordt, lijkt het enige dat beweegt op deze verstilde afbeelding. De compositie, de lichtval, de kleuren ... het is puur genieten om daar in alle rust aandachtig naar te kijken. En behalve een indrukwekkend schilderij is dit tegelijk een openstaand luikje naar een vergeeten wereld. Want wat was dagelijkse kost in die tijd? Broodpap, waarbij het brood eerst in melk geweekt en daarna gekookt werd. En zo hebben we het verhaal compleet.

Geen keuzestress

In mijn fantasie ga ik nog een stapje verder en verdiep me in de vrouw, die daar melk uit de kan giet. Zij waant zich onbespied en straalt tevredenheid uit, samen met een soort rustige toewijding aan datgene, waar ze mee bezig is. Ik stel me voor dat ze even een uitstapje maakt naar onze tijd en boodschappen gaat doen om melk te halen. In de supermarkt raakt ze danig in de war en weet niet wat ze kiezen moet: halfvolle melk, magere of volle melk, sojamelk, amandelmelk, geitenmelk ... Het duizelt haar. Nee, dan maar weer snel terug naar de zeventiende eeuw, toen het voedselaanbod nog overzichtelijk was, zonder onrust of keuzestress in de supermarkt. In onze tijd beginnen zuivelproducten steeds meer in een kwaad daglicht te staan. Met het oog op onze boterberg, melkplas, koemelkallergieën en – niet te vergeten – het dierenonwelzijn, valt dit goed te begrijpen en te verdedigen.

Melk en honing

Voortbordurend op het Bijbelse beeld van melk en honing, ervaren we bij het melkmeisje een soort puurheid. Denkend aan vroegere tijden, toen er nog geen sprake was van vele

soorten melk (of iets wat melk genoemd wordt maar het eigenlijk niet is) of met Chinees suikerwater aangelengde honing. In de tijd dat het schilderij gemaakt werd, zo omstreeks 1660, was er nog geen overbevolking en waren er nog geen megastallen. Al moet je het verschil tussen toen en nu al dromend voor deze bijna troostende afbeelding ook weer niet idealiseren.

Onderonsje over de overburen

Voordat ik het melkmeisje verlaat, hebben we nog een laatst onderonsje over sommige van haar overburen: Oopjen Coppit en Marten Soolmans, de Nachtwacht, de Schutters ... hoe mensen op die schilderijen staan te pronken in prachtige gewaden van dure stoffen met kanten kragen, bijzondere sieraden en exorbitante schoenen. 'Laat mij maar gewoon het melkmeisje zijn', zegt ze en ze gaat tevreden verder met waar ze mee bezig is.

Het was bijzonder een ontmoeting te hebben met *het melkmeisje* van Vermeer, domweg gelukkig in de eregalerij van het Rijksmuseum.

Scan mij

Het melkmeisje online

Beeld: Johannes Vermeer
9AhrwZ3Av6Zhjg
Google Arts & Culture

Baby *op* komst

Bert Nab

'Hij haalde boter en melk, nam het gebraden kalf en zette alles aan zijn gasten voor. Terwijl zij aten, bleef hij bij hen staan onder de boom' (Genesis 18:8).

In Genesis 17 lezen we dat de Heer aan Abraham verschijnt omdat Hij een verbond met hem aan wil gaan. In hoofdstuk 18 staat dan ook dat de Heer opnieuw aan Abraham verschijnt. Deze keer heeft Hij een wel heel bijzondere boodschap: Sara zal zwanger worden. Dat is opmerkelijk, aangezien de leeftijd om kinderen te krijgen al ver achter haar ligt. Abraham is rond de honderd en Sara tikt ook al de negentig jaar aan. Niet echt leeftijden om aan kinderen te beginnen, zou je denken. Maar God verschijnt aan Abraham en Sara om een belofte in te lossen.

Abraham zou immers de voorvader van een groot volk worden. Dan is het wel belangrijk dat er op zeker moment nageslacht geboren wordt.

Brood, melk en boter

Ons thema is natuurlijk 'melk', maar ik neem de vrijheid om daar slechts zijdelings bij stil te staan. Het woord komt weliswaar voor in hoofdstuk 18, maar is er geen hoofdthema. We zien heel duidelijk de oosterse gastvrijheid aan het werk in het verhaal. In plaats van te zeggen: 'O, jullie hier? Eigenlijk had-

Afbeelding
gegenereerd met AI

den we de koffie al op', zien we hier een heel andere aanpak. Drie onverwachte bezoekers, vreemdelingen nog wel, en Abraham put zich uit in het (laten) bereiden van een maaltijd. Er wordt brood gebakken, een kalf geslacht en er komen melk en boter op tafel. Zo doe je dat. Gastvrijheid is heilig in de oosterse cultuur van de Bijbel.

Bijzondere boodschap

De vreemdelingen komen dus met een bijzondere boodschap. Sara moet er wel een beetje om lachen. Lijkt me logisch als je op die leeftijd hoort dat je zwanger zult raken. 'Zou een zwangerschap voor mij dan nog weggelegd zijn? dacht ze. Ik ben immers verwelkt, en ook mijn man is al oud' (Genesis 18:12). Als er gevraagd wordt waarom ze moet lachen, ontkent ze het, maar de bezo-

kers laten zich niet om de tuin leiden. En warempel, als we verder lezen in Genesis, zien we dat Sara inderdaad een kind baart, een zoon. Ze noemen hem Isaak. En dan kan Sara in het openbaar lachen en blij zijn. 'God maakt dat ik kan lachen', zei Sara, 'en iedereen die dit hoort zal met mij mee lachen. Wie had Abraham durven voorspellen dat ik ooit een kind de borst zou geven? En toch heb ik hem op zijn oude dag nog een zoon gebaard!' (Genesis 21:6-7). En daar komt ons thema toch ook nog weer even de hoek om kijken als Isaak gevoed wordt door Sara.

Gastvrijheid en geloofsvertrouwen

Sara is overigens niet de enige voormoeder die moeilijk zwanger raakte. We zien het ook bij Rebekka, de vrouw van Isaak en later bij Rachel, de vrouw van Jakob. Er wordt dan ook wel gezegd dat Israël alleen bestaat door Gods genade. Net als de schepping is het zijn creatie.

Waar komt het op aan in het leven? Gastvrijheid en geloofsvertrouwen. Abraham heette, zonder het te weten, de Heer welkom in zijn midden en onthaalde Hem gastvrij. Ondanks zijn hoge leeftijd bleef hij bovendien geloven dat God zijn beloften aan hem waar zou

Gastvrijheid is heilig in de oosterse cultuur van de Bijbel

maken. En ook Sara behield haar vertrouwen volgens de schrijver van de Hebreeënbrief, ondanks haar aanvankelijke besmukte gelach. 'Door haar geloof ontving ook Sara, hoewel ze onvruchtbaar was gebleven en niet meer in de bloei van haar leven was, de kracht om een kind voort te brengen, en wel omdat ze vertrouwd op degene die de belofte had gedaan' (Hebreeën 11:11).

Moed om door te gaan

Het leven loopt niet altijd zoals we hadden gehoopt, maar vertrouwen geeft moed om door te gaan. Laten we die gedachte koesteren en ... zorg voor voldoende koffie in de pot voor onverwachte bezoekers. Misschien zelfs met een vleugje melk voor de liefhebber?

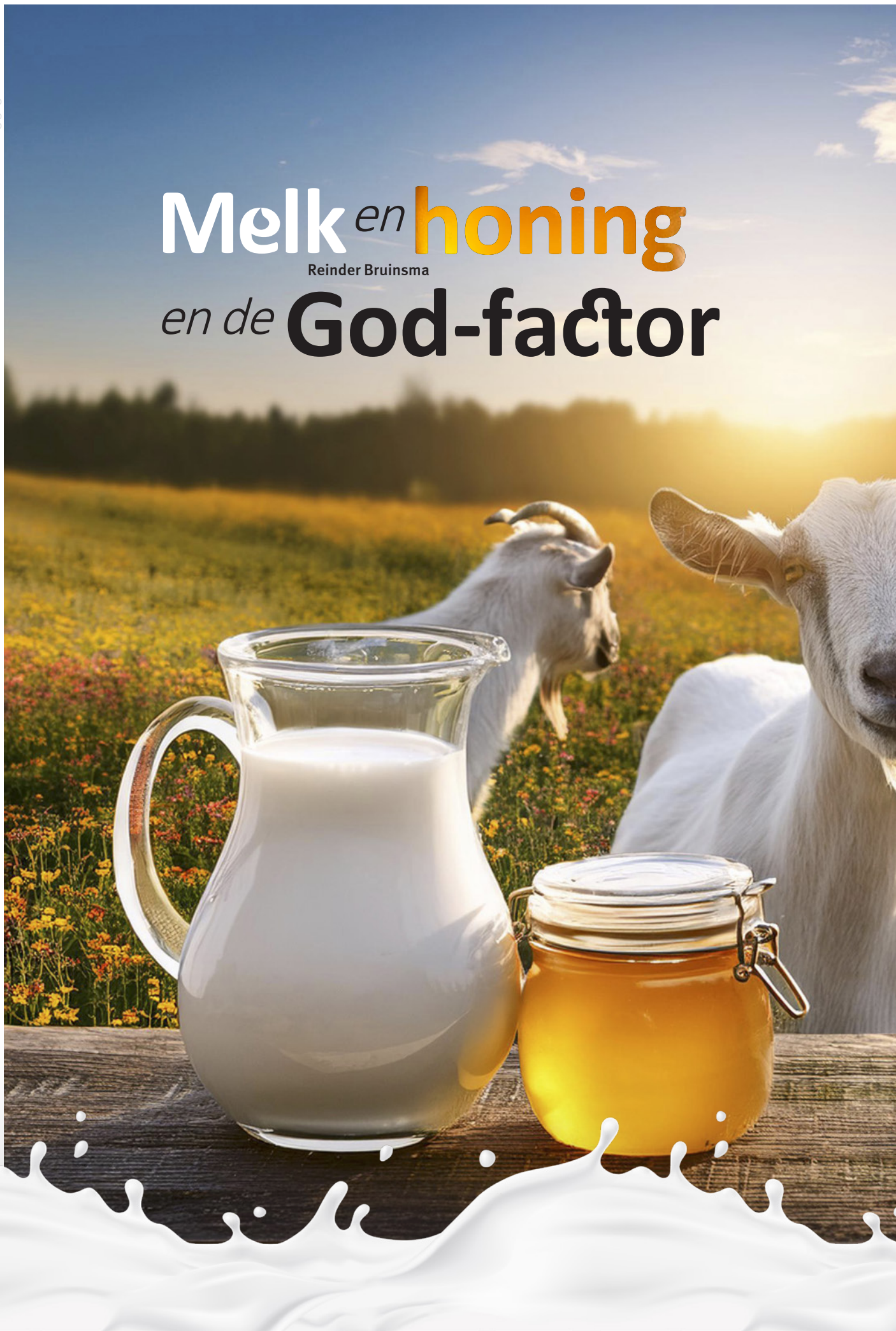
Melk *en* honing

Reinder Bruinsma

en de God-factor

12

achtergrond

De meeste lezers van Contact hebben geen idee wie Sammua, Safat, Jigal, Palti, Gaddiël, Gaddi, Ammiël, Setur, Nachbi, en Geüel waren, denk ik. En ze weten waarschijnlijk ook niet waar ze het verhaal over hen in de Bijbel kunnen vinden. Maar voor wie een beetje in de Bijbel thuis is, klinken de namen Kaleb en Jozua wél bekend. Toch zijn die tien onbekende en de twee bekende namen onderdeel van hetzelfde verhaal.

Het gebeurde zo'n vijftien maanden nadat het volk Israël onder leiding van Mozes uit Egypte was gevlucht en met droge voeten door de Rode Zee was getrokken. De twaalf stammen die samen Israël vormen, hebben sindsdien het nodige meegemaakt. Ze werden op wonderbaarlijke manier gevoed met de kwartels die bij hen neerstreken en met het manna, het dagelijkse wonderbrood. Overdag wees een wolk hen de weg en 's nachts was er een lichtgevende 'vuurkolom', als symbool van de voortdurende bescherming door God.

Koudwatervrees

In Numeri 13 kunnen we lezen hoe het volk Israël aan de grens van het 'belofde land' is aangekomen. Nu komt het erop aan dat ze het gebied dat voor hen ligt, aan de andere kant van de rivier de Jordaan, in bezit nemen. Maar het volk lijdt aan een ernstige hoeveelheid koudwatervrees. Wat is de volgende fase in het grandioze maar vaak ook beangstigende avontuur waarin ze zijn terechtgekomen? Als er onrust ontstaat, gaat God akkoord met de suggestie dat een groep van twaalf verkenners wordt uitgestuurd. Met de opdracht een goed beeld te krijgen van wat het volk te wachten staat als ze het land binnentrekken.

Overvloed en vruchtbaarheid

Toen God aan Mozes de opdracht gaf om de Israëlieten te gaan bevrijden uit de Egyptische slavernij, belofde Hij dat ze in een 'mooi en uitgestrekt land' zouden komen. Een land 'dat overvloeit van melk en honing' (Exodus 3:8). En inderdaad, dat is wat de verkenners aantreffen, als ze veertig dagen lang door Kanaän trekken. Ze rapporteren bij hun terugkeer: 'Werkelijk, het [land] vloeit over van melk en honing' (Numeri 13:27).

Waarschijnlijk was de ‘melk’ voornamelijk geitenmelk. En sommige experts zijn van mening dat we bij de honing niet aan bijenhoning moeten denken, maar eerder aan honing van dadels en vijgen. Hoe dan ook, ze hebben een land gezien dat overvloed en vruchtbaarheid uitstraalt.

Niet alleen melk en honing

De verkenners zien niet alleen ‘melk en honing’ en enorme druiventrossen en andere vruchten. In de bijna zes weken van hun tocht ontdekken ze ook dat er sterke volken

*Ze hebben een land
gezien dat overvloed en
vruchtbaarheid uitstraalt*

in het hun beloofde land wonen. En voor een deel zelfs in versterkte steden. Wat hun vooral angst inboezemt, is het feit dat ze ‘reuzen’ hebben ontmoet, de nakomelingen van een zekere Enak, met een buitengewone lichaamslengte. Ze voelden zich bij het zien

van deze Enakiëten als nietige sprinkhanen, zeiden zij. Misschien zou je het kunnen vergelijken met kleine, tengere Aziaten die voor het eerst kennismaken met stevige Friese mannen van zo’n 1.90 m.

Meerderheids- en minderheidsrapport

De twaalf verkenners zijn het met elkaar eens over wat ze hebben gezien toen ze het land doorkruisten, maar niet over wat dat betekent en wat vervolgens Mozes’ strategie zou moeten zijn. Ze komen daarom met een meerderheids- en een minderheidsrapport. De meerderheid bestaat uit de tien mannen waarmee dit artikel begon. Zij waarschuwen Mozes om het volk niet in een onverantwoord avontuur te storten. Ze beweren zelfs dat het veel beter zou zijn geweest als ze gewoon in Egypte waren gebleven. Jozua en Kaleb, de minderheid van twee, geven Mozes een heel ander advies: ‘We kunnen zonder probleem optrekken en het land in bezit nemen. We kunnen dat volk makkelijk aan’ (Numeri 13:30).

Ongeloof versus geloof

Vanwaar het verschil tussen de twee rapportages? De tien mannen, van wie de namen nu goeddeels zijn vergeten, hebben hetzelfde gezien als Jozua en Kaleb. Maar ze komen tot heel andere conclusies. Het verschil is meer dan een kwestie van pessimisme versus optimisme. Ongeloof staat tegenover geloof. *Het verschil is de God-factor.* Kaleb en Jozua hebben ook de reuzen en de versterkte steden gezien, maar zij houden vast aan Gods belofte. Hij heeft zijn volk dit land van melk en honing beloofd en daarop kunnen zij vertrouwen. In het volgende hoofdstuk van Numeri leggen ze uit waarop hun vertrouwen is gebaseerd: '... wees niet bang voor de bevolking van het land: die vermorzelen we met gemak. Zij hebben niemand die hen beschermt en *wij worden bijgestaan door de Heer.* Wees dus niet bang voor hen' (Numeri 14:9).

De God-factor

De tien verkenners waren realisten. De 'reuzen' en de versterkte steden bestonden niet alleen in hun fantasie. Maar zij vergaten een andere realiteit: De God-factor. Nu, meer dan drieduizend jaar later, is dit

Het verschil is de God-factor

nog steeds een inspirerende les. We komen veel goede dingen tegen op ons pad door het leven: de melk en de honing waarmee God ons zegent. Maar er is ook in ons leven een andere realiteit, namelijk van moeilijkheden en uitdagingen. Die kunnen ons gemakkelijk onze moed ontnemen. Maar nog steeds is er de God-factor. Met Jozua en Kaleb kunnen we zeggen: *Wij worden bijgestaan door de Heer.* Dat moet genoeg voor ons zijn om vol vertrouwen onze weg te vervolgen.

Afbeeldingen
gegenereerd met AI

Vlees *noch* vis... maar melk

Jeroen Tuinstra

Afbeelding
gegenereerd met AI

Bijbelgedeelte

“¹ Vrienden, toen ik bij jullie was, kon ik jullie nog niet alles vertellen. Want jullie leefden toen nog als mensen van deze wereld. Jullie lieten je nog niet helemaal leiden door Gods Geest. Jullie moesten nog veel leren over het geloof. ² Jullie leken op baby's, die nog niet alles kunnen eten. Daarom kon ik jullie nog niet alles vertellen over de wijsheid van God. Want jullie begrepen toen nog niet wat het geloof precies betekent. En dat begrijpen jullie nu nog steeds niet! ³ Jullie leven nog steeds als mensen van deze wereld. Want jullie zijn jaloers en jullie zoeken ruzie. Jullie doen dus precies dezelfde dingen als alle andere mensen, die niet geloven. ⁴ Sommigen van jullie zeggen dat zij Paulus volgen. En anderen zeggen dat ze Apollos volgen. Dan gedragen jullie je toch net zoals alle andere mensen?

⁵ Luister, Apollos is niet belangrijk en ik ben ook niet belangrijk. Wij zijn allebei alleen maar dienaren van God. Door ons werk zijn jullie gaan geloven. En allebei doen we ons werk zoals de Heer het ons gezegd heeft. ⁶ Ik kwam als eerste bij jullie, om het goede nieuws van God te vertellen. Daarna kwam Apollos, en hij deed zijn best om jullie geloof sterker te maken. Maar het was God die ervoor zorgde dat jullie gingen geloven.

⁷ Iemand die het goede nieuws van God vertelt, is dus niet belangrijk. En iemand die het geloof van anderen sterker maakt, is ook niet belangrijk. Alleen God is belangrijk, want hij zorgt ervoor dat mensen gaan geloven. ⁸ Mensen die het goede nieuws van God vertellen en mensen die het geloof van anderen sterker maken, werken samen in dienst van God. God zal al zijn dienaren belonen voor hun werk, en iedere dienaar krijgt de beloning die hij verdient.

⁹ Apollos en ik werken dus samen. Want we hebben allebei een opdracht van God voor jullie gewerkt. 1 Korintiërs 3:1-9 (BGT)

Het gaat niet zo goed in de kerken van Paulus. Je zou denken bij de start van het christendom, dat alles er nog idyllisch en liefdevol aan toegaat. Maar niets is minder waar. De leden van de verschillende kerken krijgen onderling ruzie, zijn jaloers op elkaar en ze vormen zelfs kleine kliekjes met elkaar. De één pocht tegenover de ander dat hij niet zomaar door iemand is gedoopt, maar door Paulus zelf. Anderen vormen weer een groep rond Apollos, hun favoriete Bijbelleraar. Het zijn net kinderen op de kleuterschool. Ruzie makend over alles en niets. Maar niet alleen omdat ze het niet met elkaar eens zijn, maar vooral omdat ze nog niet alles begrijpen.

De basis van het christendom

In dit stuk vergelijkt Paulus ze met baby's, die nog niet alles kunnen eten. In andere vertalingen spreekt Paulus erover dat ze enkel nog melk kunnen drinken. Vast voedsel is nog te veel. Paulus lijkt hier scherp uit de hoek te komen in zijn brief, alsof hij ze veroordeelt. Misschien had hij iets te hoge verwachtingen van zijn kerkleden.

Hij legt in ieder geval duidelijk uit waarom ze nog geen vast voedsel mogen eten. Ze gedragen zich nog steeds net alsof ze niet bij een kerk horen. De zaken die belangrijk zijn buiten de kerk, vinden ze in de kerk ook belangrijk: aanzien, prestige, wie kent wie en bij het juiste groepje horen. En laat nou het fundament van de kerk of het koninkrijk van God helemaal anders zijn.

De basis, de melk, van het christendom is juist dat je allemaal gelijk bent. Dat de eerste de laatsten zullen zijn, dat juist de vrede-stichters de macht krijgen en leiders de ander dienen. En bovenal dat als dit allemaal niet zo lukt, dat je dan vergeven bent. Niemand is beter of slechter dan de ander, allemaal krijgen we vergeving in Christus.

Voedsel voor baby's

Uiteindelijk gaat het niet om Paulus of Apollos, of wie dan ook. Uiteindelijk gaat het om God. Hoe je tot geloof bent gekomen, hoe lang je erover hebt gedaan, door wie je het geloof is verteld, doet er allemaal niet toe. Al die zaken vindt Paulus eigenlijk nog melk, voedsel voor baby's. Kun je nagaan; ik heb er zelf nog moeite mee om alles helemaal te begrijpen. Maar waar Paulus lijkt te veroordelen, roept hij juist op om anderen te

respecteren, waar zij ook staan in hun geloof. In plaats van het woord 'baby' als scheldwoord te zien, is het meer een indicatie van waar iemand staat in zijn geloof. En een oproep om deze persoon dan gepast voedsel te geven. Zoals je aan een baby noch vlees noch vis geeft, maar juist melk, zo geef je aan een beginnende christen niet meteen zwaar op de maag liggend voedsel. Niet omdat het één minder is dan het ander, maar omdat het past bij waar je op dat moment bent in je ontwikkeling. Misschien smaakt die melk dan nog niet zo slecht.

- 1 Stel dat je gedoopt bent door Billy Graham, de grote Amerikaanse evangelist. Of dat je Bijbelonderwijs hebt gehad van kardinaal Simonis. Zou je dat belangrijk vinden, en er misschien een beetje trots op zijn?
- 2 Als je de brieven van Paulus leest, dan zijn die niet altijd het makkelijkst om te lezen. Toch zijn het vaak brieven die ons herinneren aan de basis van het christelijk geloof, oftewel: melk. Betekent het dan dat wij nog moeite hebben met de melk? Of moeten we ons geen zorgen maken, en proberen te begrijpen wat we kunnen begrijpen?
- 3 Hoe kun je elkaar helpen om anderen te accepteren, waar zij zich ook bevinden in hun geloofsontwikkeling? Wat moet je vooral wel of juist niet doen?

Website

Voor het aanbod van onze gratis cursussen verwijzen we je naar onze website www.esda-online.nl

Voorbede

Iedere maandagmiddag om 13.30 uur doen we voorbede voor wie ons daarom vragen. Jouw gebedsverzoeken zien wij graag tegemoet op esda@adventist.nl

Afbeelding
gegenereerd met AI

Kort gebed

Trouwe en liefdevolle Heer,
Help ons volwassen te worden in ons geloof. Zodat we ons niet alleen hoeven te voeden met 'melk', maar ons geestelijk leven ook kunnen versterken met 'vaste geestelijke spijs'. Amen

De relatie tussen Marie Rahajaan melk en milieu

Beeld: PJ photography/
Shutterstock.com

In 2024 vinden wereldwijd in ruim zeventig landen nationale verkiezingen plaats. Dit betekent dat bijna de helft van alle mensen in een land woont waar dit jaar wordt gestemd. India spant met 1,4 miljard inwoners de kroon. Ook verschillende autoritaire regimes, zoals Iran, Rusland en Syrië hebben dit jaar verkiezingen.

Van alle verkiezingen besteden de Nederlandse media de meeste aandacht aan de Verenigde Staten. De keuze voor de volgende president van Amerika kent een lange aanloop. Op het moment van schrijven heeft de conventie van de Republikeinse partij net plaatsgevonden. Tijdens deze bijeenkomst werden de kandidaten voor zowel het president- als vicepresidentschap gekozen. Vijftigduizend mensen kwamen hiervoor bij elkaar in Milwaukee, Wisconsin.

Beeld: Sara Kranpitz/
Shutterstock.com

Land van zuivel

Wisconsin is voor de meesten een relatief onbekende staat. Aan de andere kant van de Atlantische oceaan staat Wisconsin bekend als 'America's Dairyland', oftewel: Amerika's land van zuivel. De zuivelindustrie is zo prominent aanwezig dat dit zelfs de officiële slogan van de staat is en op elke kentekenplaat staat. Ook de bijproducten van zuivel maken een groot deel uit van de industrie. Zo wordt een kwart van alle Amerikaanse kaas en boter in Wisconsin geproduceerd. De keerzijde van de zuivelindustrie is de enorme impact op het milieu, voornamelijk door de hoeveelheid mest die de melkkoeien produceren. Een gevolg hiervan is de vervuiling van het oppervlaktewater. Verhoogde concentraties van fosfaten en stikstof in het water leiden tot de vroegtijdige dood van vissen en ongecontroleerde groei van giftige algen. Ook mestvijvers (*manure lagoons*) zorgen voor milieuproblemen, maar ook voor gezondheidsproblemen van omwonenden.

Weinig hoopvol beleid

In Nederland kennen wij eenzelfde problematiek, met de bijbehorende discussies over de prioritering van landbouw boven dierenwelzijn en klimaat. Het hoofdlijnenakkoord besteedt relatief veel aandacht aan landbouw. Er staat dat 'trots, hoop en liefde en het kunnen verdienen van een goede boterham de kern van het land- en tuinbouw-, visserij- en natuurbeleid' vormen. Uiteraard kunnen we uit het hoofdlijnenakkoord nog geen conclusies trekken. Het regeerakkoord is immers nog in de maak.

De keerzijde van de zuivelindustrie is de enorme impact op het milieu

Beeld: O partime photo/ Shutterstock.com

Desalniettemin is de ambtelijke analyse, waarbij mede gekeken wordt naar de haalbaarheid van de gestelde doelen uit het hoofdlijnenakkoord, weinig hoopvol over de gevolgen van het nieuwe landbouwbeleid voor het klimaat.

Stille hoop

Tegelijkertijd hebben een kleine zes miljoen stemgerechtigden gestemd op één van de partijen die het hoofdlijnenakkoord hebben opgesteld. Ik heb de stille hoop dat niet de hele groep van mening is dat de inzet op het tegengaan van de klimaatveranderingen verminderd moet worden. Of alleen uitgevoerd zolang het de landbouwsector niet schaadt. Uiteindelijk geldt in een democratie dat de meeste stemmen gelden. En dat is iets wat we moeten koesteren. Ongeacht de uitslag.

www.esda-online.nl

Nieuwe online-cursus!
(Binnenkort beschikbaar)

CURSUS *Het Koningschap van God* les 11 Gods koningschap in het hart van de mens

Wedergeboorte, rechtvaardiging en heiliging

te houden. Daarom kan de wet niet rechtvaardig maken. Hij openbaart een ernstig probleem, maar biedt geen oplossing (Romeinen 3:20). Daarom raakte Paulus zo geschokt toen de Galaten zich voor verlossing tot de wet wendden (zie Galaten 3:1-3). Ze wilden gereed worden door iets wat hen alleen maar kon veroordelen (zie 1 Korintiërs 13:5-6). Redding moet uit een andere bron komen. In Jezus Christus is Gods gerechtigheid zichtbaar geworden 'buiten de wet om' (Romeinen 3:21).

Verlossing en de wet
De verlossing houdt de wet als maatstaf van gerechtigheid in stand. Zij neemt de inhoud van de wet als uitdrukking van Gods wil niet weg. Eigenlijk getuigt het verlossingsplan van zijn onveranderlijkheid (Matteüs 5:17-18), want als de wet kon veranderen, was de zonde geen probleem meer. De verlossing verandert niet de wet, maar wel onze relatie ermee. We worden van zijn veroordeling bevrijd. 'Wat de wet van ons eist' wordt in ons volbracht. 'We zijn bevrijd van de zonde en van de doodstraf' (Romeinen 8:1-4; 6:17-23). Het verlossingsplan openbaart ook hoe zinloos de wet als middel tot gerechtigheid is. Als de wet zelf kon redden, zou God dwaas zijn als Hij alle mogelijke moeite deed voor een reddingsweg 'buiten de wet om'. De verlossing stimuleert ons tevens om de wet te houden. Door ons te bevrijden van de wet bevestigd Christus ons voor de wet en functioneert deze als levensgids. Uit dankbaarheid doen we graag wat God behaagt.

Onze verlossing brengt ons van het oude naar nieuwe verbond. Beide verbonden vragen gehoorzaamheid, maar binnen het oude verbond was menselijke inspanning de basis en moest het we... kükken. Het nieuwe verbond steekt op 'beter' 'offren' (Hebreeënen 8:6), die leiden tot gehoorzaamheid uit het hart (Jeremia 31:33), de gehoorzaamheid die God behaagt.

Cursussen voor de mens van vandaag

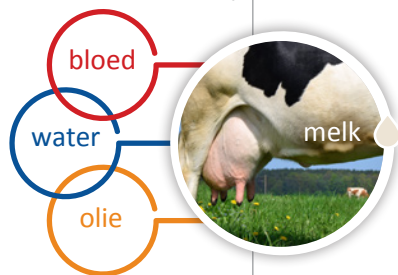
Met het uitgebreide en gratis cursusaanbod van het ESDA-Instituut is er een les voor iedereen!

ESDA-Instituut
Amersfoortseweg 18 3712 BC
Huis ter Heide | 030-6931509
esda@adventist.nl

Contact cyclus 2024:

'Bijbelse vloeistoffen'

Vooruitblik

'Er is geen olie meer in de lamp' zegt een Nederlands spreekwoord over mensen van wie de krachten zijn uitgeput. Bij **Contact** willen we jou steeds voorzien van mooie beelden en interessante artikelen. Zodat je nieuwe energie krijgt en kennis waar je van opkikkert. Lees daarom ook het volgende nummer, over Olie. In december op de mat.

Contact

is een gratis uitgave van het ESDA-Instituut, onderdeel van het Kerkgenootschap der Zevende-dags Adventisten.

*Wil je Contact niet meer ontvangen?
Stuur dan een e-mail aan esda@adventist.nl*

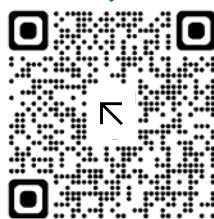
ESDA Nederland

Adres Amersfoortseweg 18,
3712 BC Huis ter Heide
Telefoon 030 - 6931509
Rabobank NL59 RABO 0155 9483 18
E-mail esda@adventist.nl
Web www.esda-online.nl

Woord van Hoop (ESDA België)

Adres Ernest Allardstraat 11, 1000 Brussel
Telefoon 02-5113680
ING Bank BE47 3100 1698 4180
E-mail info@woordvanhoop.be
Web www.woordvanhoop.be

GRATIS
Download
Contact
Magazine

ESDA Instituut
Online
Bijbellessen
Online

